

“BALKAN ÜLKELERİ KÜTÜPHANELER ARASI BİLGİ-BELGE YÖNETİMİ VE İŞBİRLİĞİ”

“Information –Documentation Management and Cooperation among the Libraries
in the Balkan Countries” Symposium Papers

SEMPOZYUMU BİLDİRİLERİ

5-7 Haziran 2008, Edirne / Türkiye
5-7 June 2008, Edirne / Turkey

Yayına Hazırlayanlar / Editors
Ender BİLAR, Yaşagül EKİNCİ

Edirne-2008

Trakya Üniversitesi Rektörlüğü Yayınları No: 87

Balkan Ülkeleri Arasında Bilimsel ve Kültürel Bilgilerin Korunması ve Yönetiminde İşbirliği

Cooperation in the Preservation and Management of Scientific and Cultural Information among Balkan Countries

Prof. Dr. Yaşar Tonta

Hacettepe Üniversitesi, Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü, Ankara. e-mail: tonta@hacettepe.edu.tr

Özet: Türkçe “*balkan*” sözcüğü ormanlık sıradağlar anlamına gelmektedir. Günümüzde Bulgaristan sınırları içinde bulunan Balkan Dağları için kullanılan bu sözcük 19. yüzyılda Balkan Yarımadasını tanımlamak için de kullanılmaya başlanmıştır. Çeşitli dil ve dinlere mensup nüfusun yaşadığı ve uzun süre Osmanlı yönetiminde kalan bu topraklarda 19. yüzyılın sonunda ve 20. yüzyılın başlarında çetin bağımsızlık savaşları yapılmış, büyük insani trajediler yaşanmıştır. I. ve II. Dünya Savaşlarında ve Soğuk Savaş izleyen yıllarda da siyasi çalkalanmalara sahne olan Balkanlarda 19. yüzyılda başlayan bağımsız “ulus-devletler” kurma süreci halen devam etmektedir.

Bölgede yaklaşık iki yüzyıldır yaşanan gelişmeler zamanla “*balkan*” sözcüğüne haksız bir biçimde olumsuz bir anlam yüklenmesine neden olmuş, “*balkanlaştırma*” gibi negatif anlamı olan yeni sözcükler türetilmiştir. Belki de kısmen bu nedenle 1992’de Yugoslavya’nın dağılması sırasında Slovenya bir “Balkan ülkesi” olarak anılmayı reddetmiştir. Günümüzde Balkan ülkeleri “Güneydoğu Avrupa” ya da (Slovenya ve Hırvatistan’ın durumunda olduğu gibi) “Orta Avrupa” ülkeleri olarak da anılmaktadır (Balkans, 2008). Ama bazı kaynaklarda halen ayırım yapılmaksızın tüm Balkan ülkeleri “tehlikeli” olarak nitelendirilebilmektedir (Dangerous, 2008).

Balkanlarda aralarında Yunanistan, Bulgaristan, Romanya, Sırbistan, Arnavutluk ve Makedonya’nın da bulunduğu “halen” 12 bağımsız ülke bulunmaktadır ve bu ülkelerde yaklaşık 75 milyon insan yaşamaktadır. Bu sayıya coğrafi olarak Balkanlara dahil olmayan Anadolu’da yaşayan Türkiye nüfusu da eklendiğinde toplam nüfus 2007 verilerine göre 139 milyona yükselmektedir. Avrupa nüfusunun yaklaşık %18’ini oluşturan Balkan ülkelerinde yaşam standartları Avrupa Birliği ülkeleri ortalamasından çok daha düşüktür. Örneğin, Avrupa Birliği ülkelerinde nüfusun %55,7’si Internet’e erişim olanağına sahipken bu oran Balkan ülkelerinde %25,5’tir. Balkan ülkelerinde 16 milyonu Türkiye’den olmak üzere yaklaşık 35 milyon Internet kullanıcısı bulunmaktadır.¹ Hırvatistan, Slovenya ve nispeten Yunanis-

Summary: The word “*balkan*” in Turkish means the range of wooded mountains. It was first used for Balkan Mountains in Bulgaria. Later in the 19th century, the word was used to describe the Balkan Peninsula as a geographical region. The region was ruled by the Ottoman Empire for a long time and harsh independence wars took place during the last quarter of the 19th and the beginning of the 20th centuries. Great human tragedies were experienced by the peoples of various languages, religions and ethnic backgrounds who then populated the region. The political unrest in the Balkans continued throughout the 20th century, especially during the First and Second World Wars and the years after the Cold War ended. The process of building “nation states” in the region still continues.

The word “*balkan*” took on, albeit unjustly, a pejorative meaning due to wars, turbulence and disarray experienced in certain parts of the Balkans for the last two centuries and new derivations of the word with negative connotations (e.g., “*balkanization*”) came into existence. This may well be the reason why Slovenia refused to be identified as a “Balkan country” after Yugoslavia was dissolved in 1992. Countries in the Balkan Peninsula seem to prefer nowadays being identified as “Southeast European” or (in the case of Slovenia and Croatia) “Central European” countries (Balkans, 2008). Some sources continue to identify the whole “Balkans” as a “dangerous place to live in” (Dangerous, 2008).

There are “currently” 12 independent states in the region including Greece, Bulgaria, Romania, Serbia, Albania and Macedonia. Some 75 million people live in the Balkan Peninsula. If the people living in the Anatolian part of Turkey, which does not geographically belong to the Balkans, is added, the total population of the Balkan countries rises to 139 million (the 2007 data), which makes up some 18% of the European population. The quality of life in the region is much lower than that of the average of the European Union (EU) countries. For instance, some 25.5% of the population have access to the Internet in Balkan countries as compared to 55.7% of the EU countries. There are some 35 million people with the Internet access in the region (16 million of which are from Turkey).¹ Compared

¹ Yüzdeler “Internet World Stats: Usage and population statistics.” <http://www.internetworldstats.com> adresinden alınmıştır. Balkan ülkeleriyle ilgili yüzdeler ilgili kaynakta yer alan sayılara dayanarak hesaplanmıştır. Türkiye tüm Avrupa ülkeleri sıralamasında en fazla Internet kullanıcısı olan 7. ülkedir.

¹ Percentages come from “Internet World Stats: Usage and population statistics.” <http://www.internetworldstats.com>. Percentages for Balkan countries were calculated on the basis of figures provided. Turkey ranks 7th among European countries in terms of the number of total Internet users.

tan dışında diğer Balkan ülkelerinin Avrupa Araştırma ve Eğitim Ağı GÉANT2'ye bağlantı kapasiteleri diğer Avrupa ülkeleriyle karşılaştırıldığında son derece mütevazıdır (GÉANT2', 2008). Toplam 127 ülkeyi içeren 2007-2008 Ağa Hazırlıklı Olma Endeksinde (Network Readiness Index) Balkan ülkeleri genellikle alt sıralarda yer almaktadır (Slovenya 30., Hırvatistan 49., Türkiye 55., Yunanistan 56., Romanya 61., Bulgaristan 68., Makedonya 83., Bosna-Hersek 95., Arnavutluk 108. sırada).²

Yayın sayısı temel alındığında yaklaşık 100.000 civarında yayınlara dünya sıralamasında sırasıyla 21. ve 22. olan Türkiye ve Yunanistan dışındaki Balkan ülkelerinin dünya bilimine katkıları sınırlıdır. Diğer Balkan ülkeleri arasında Bulgaristan (53.795 yayın), Romanya (53.269) ve "Yugoslavya" (49.018) öne çıkmaktadır.³ Bu ülkeleri Yugoslavya'dan ayrılarak kurulan Slovenya (25.033), Hırvatistan (24.116), Sırbistan (9910), Makedonya (2272) ve Bosna-Hersek (1124) izlemektedir. Diğer Balkan ülkelerinin bilim katkılarını çok düşüktür (Arnavutluk 780 yayın, Karadağ 317 ve Kosova 51).

Balkan ülkeleri arasındaki bilimsel işbirliği de sınırlıdır. Balkan ülkelerinde yaşayan bilim insanları çok az sayıda ortaklaşa bilimsel yayın yapmaktadırlar. Örneğin, 100.000'den fazla yayını bulunan Türk bilim insanları Yunanlı, Romen ve Bulgar meslektaşlarıyla sırasıyla 428, 267 ve 214 ortak yayın yapmışlardır (tüm yayınların %0,2'si ile %0,4'ü). Benzeri bir biçimde Yunanlı bilim insanlarının Bulgar ve Romen meslektaşlarıyla sırasıyla 671 ve 482 ortak yayını bulunmaktadır. Bulgaristan ve Romanya adresli ortak yayınlar dışında (526) diğer Balkan ülkeleri arasında bilimsel işbirliği daha da sınırlıdır.⁴

Balkan ülkeleri arasındaki mevcut bilimsel işbirliği sınırlı olmasına karşın, söz konusu ülkeler çok zengin bir kültürel mirası paylaşmaktadırlar. Kültürel zenginliği oluşturan anıtlar, entelektüel ve sanatsal eserler Balkanlarda

to the other European countries, the Balkan countries are connected to the GÉANT2, the high-speed European Research and Education Network, with modest bandwidth capacities (except Croatia, Slovenia and, to some extent, Greece) (GÉANT2, 2008). The Balkan countries usually ranked low in the Networked Readiness Index of 2007-2008 comparing a total of 127 countries in the world (Slovenia ranks 30th, Croatia 49th, Turkey 55th, Greece 56th, Romania 61st, Bulgaria 68th, Macedonia 83rd, Bosnia & Herzegovina 95th, and Albania 108th).²

Contributions of the Balkan countries to the world of science are limited. Based on the total number of publications listed in citation indexes, Turkey and Greece, each with more than 100,000 publications to their credit, ranks 21st and 22nd, respectively, in the world. Other Balkan countries have fewer publications (Bulgaria: 53,795 publications; Romania: 53,269; and "Yugoslavia": 49,018).³ The newly established states (after Yugoslavia's split) published even fewer papers (Slovenia: 25,033; Croatia: 24,116; Serbia: 9,910; Macedonia: 2,272; and Bosnia & Herzegovina: 1,124). Albania, Montenegro and Kosovo follow these countries with 780, 317 and 51 papers, respectively.

The scientific cooperation among Balkan countries is also limited. Very few joint papers were published in the past by scholars living in the Balkan countries. For instance, Turkish scholars published 428 joint papers with their colleagues in Greece, 267 with Bulgaria and 214 with Romania (much less than 0.5% of all papers with the Turkish addresses). Similarly, Greek scholars published 671 and 482 joint papers with their Bulgarian and Romanian colleagues, respectively. Bulgarian and Romanian scientists produced 526 scientific papers together. The scientific cooperation among other Balkan countries is even scarcer.⁴

² Bkz. "The Networked Readiness Index 2007-2008 rankings". (2008). Danimarka, İsveç, İsviçre ve ABD ilk dört sırada yer almaktadır.

³ Balkan ülkelerinin yayın sayılarıyla ilgili veriler ISI Web of Knowledge (Thomson Scientific) veri tabanından (<http://apps.isiknowledge.com/>) sağlanmıştır (21 Nisan 2008) (Thomson, 2008). Yugoslavya ile ilgili veriler doğal olarak çeşitli dönemlerde bu adla anılan coğrafi bölgeyi ve siyasi oluşumları kapsamaktadır. (1992 öncesi Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti, 1992-2003 arası Bosna-Hersek, Hırvatistan, Slovenya ve Makedonya'nın bağımsızlıklarını ilan etmelerinden sonra kurulan ve Sırbistan ve Karadağ'dan oluşan Yugoslavya Federal Cumhuriyeti, 2003-2006 arası Sırbistan ve Karadağ'dan oluşan birlik, Karadağ'ın 2006'da yapılan referandum sonucu birlikten ayrılmasıyla ayrı ayrı ülkeler olarak Sırbistan ve Karadağ (Federal, 2008). Son olarak Kosova Şubat 2008'de Sırbistan'dan ayrılarak bağımsızlığını ilan etmiştir.) Benzeri sorunlar diğer Balkan ülkeleri için de geçerlidir. Örneğin, Makedonya'nın yayın sayısı hesaplanırken Yunanistan'ın Makedonya bölgesindeki adreslerle Makedonya Cumhuriyetine ait adresler ayrı ayrı değerlendirilmiştir.

⁴ Ortak yayın sayıları ISI Web of Knowledge (Thomson Scientific) veri tabanındaki (<http://apps.isiknowledge.com/>) "İleri Arama" (Advanced Search) seçeneği kullanılarak elde edilmiş, örneğin, Bulgaristan ve Romanya adresli ortak yayın sayısını bulmak için sisteme "ad=(bulgaria and romania)" sorgusu girilmiştir.

² See "The Networked Readiness Index 2007-2008 rankings". (2008). Denmark, Sweden, Switzerland and the USA share the top ranks in that order.

³ Figures of the number of publications for Balkan countries were obtained from the ISI Web of Knowledge database of Thomson Scientific, Inc. (<http://apps.isiknowledge.com/>) on 21 April 2008 (Thomson, 2008). Data about Yugoslavia covers the geographic area and the political entities that existed under the name of "Yugoslavia" during different time periods in the last century and beyond. (For instance, Yugoslavia was known as the Socialist Federal Republic of Yugoslavia prior to 1992. Then Croatia, Slovenia, Macedonia and Bosnia & Herzegovina declared independence in 1992 and the Federal Republic of Yugoslavia comprising Serbia and Montenegro was set up. The Federal Republic was reconstituted in 2003 as the State Union of Serbia and Montenegro. In 2006, a referendum was held and the Montenegrins chose to be an independent state. Therefore Serbia and Montenegro, the remnants of the former Yugoslavia, became separate independent states (Federal, 2008). Lastly, Kosovo declared her independence from Serbia in February 2008). This was also the case for Macedonia: addresses that belonged to the Republic of Macedonia and those that belonged to Greece's Macedonia Region were identified and the number of publications were calculated accordingly.

⁴ Figures of the number of joint papers for Balkan countries were obtained from the ISI Web of Knowledge database of Thomson Scientific, Inc. (<http://apps.isiknowledge.com/>) through the "Advanced Search" option. For example, the search query "ad=bulgaria and romania" was used in order to identify papers jointly published by the Bulgarian and Romanian scholars.

son iki yüzyıldır yaşanan çalkantılı dönemlerden etkilenmiş, savaşlar ve ihmal ne yazık ki Balkan toplumlarının bazı yaratıcı ürünlerinin kaybına ve dolayısıyla ortak kültürel zenginliğinin azalmasına neden olmuştur (Riedlmayer, 1995a, 1995b).⁵

Bunun nedenlerinden biri de “ulus-devlet” yaratma sürecinin kendisidir. Çünkü her devlet kendi vatandaşlarını insani ödev ve hakları temel alarak değil, genellikle dil, din ya da etnik köken birliğini temel alarak tanımlama yoluna gitmektedirler. Bu durum “öteki” (other) olarak tanımlanan ve daha önce aynı topraklarda yaşayan toplumların ürettiği kültürel zenginliklerini yeni “ulus-devlet”in vatandaşları tarafından ihmal edilmesine yol açmaktadır. Aslına bakılırsa bu yaklaşım yeni oluşturulan “ulus-devlet”in başat kimliği ya da kültürü açısından da iyi bir deneyim oluşturmamakta, ortak kültürel zenginlik ürünleri bundan olumsuz etkilenmektedir (Mac an Airchinnigh, Sotirova ve Tonta, 2006). Bunun son örneklerinden biri 25-26 Ağustos 1992 gecesi Bosna-Hersek Ulusal ve Üniversite Kütüphanesi yakıldığı zaman yaşandı. Zgonjanin (2005, s. 136-137) kütüphanede bulunan çeşitli kültürlere ait nesnelere ait kayıplarını şöyle tanımlamaktadır:

Bosnalı Sırp güçler tarafından düşman hedefi olarak seçildiği iddia edilen Saraybosna Ulusal ve Üniversite Kütüphanesinin Bosna-Hersek’te yaşamış olan Müslüman, Sırp, Hırvat, Yahudi ve diğer tüm milletlerin tarihini ve kültürel mirasını içermesi ironiktir. O bölgede yüzyıllarca var olan kültürel çoğulculuğun parçası olduğu için kendi kültürel mirasını yok etmek kültürel intihar anlamına gelmekte olup, aynı zamanda kültürün girift doğasını da açığa çıkarılmaktadır. Bu [kütüphanenin yok edilmesi], kültürün soyutlanmış bir varlık olmadığını, başka milletlerin kültürünü yok etmekle aynı zamanda kendi kültürümüzü de yok ettiğimizi, çünkü tüm kültürlerin iç içe geçtiğini ve birbirine bağımlı olduğunu gösteren örnek bir vakaydı.

Belki de “Balkan Alzheimer”ı hastalığı” “öteki”nin kendi kültürümüze yaptığı katkıları hatırlamamızı engellemektedir (De Bernières, 2008, s. 51).⁶

Saraybosna örneğinin de gösterdiği gibi, kültürel mirasın yok edilmesi başat kültürün kazandığı, “öteki”nin kültürünün kaybettiği toplamı sıfır olan bir oyun (zero-sum game) değildir. Hatta bu deneyim sadece her iki tarafın da kaybettiği bir oyun olarak bile nitelendirilemez. Durum daha da kötüdür. Çünkü “öteki”nin kültürünün başat olduğu ülkelerde de genellikle benzeri bir deneyim yaşanmaktadır. Sonuçta her iki kültürün zenginliklerinin yok olmasına ek

Although the scientific cooperation is limited among Balkan countries, these countries share a very rich cultural heritage. Monuments, intellectual and artistic works making up the cultural heritage have been affected by the turbulent times experienced in the Balkans for the last two centuries. Some creative works of the Balkan communities were unfortunately lost forever due to wars and negligence, thereby decreasing the common cultural riches of the region (Riedlmayer, 1995a, 1995b).⁵

One of the causes of this is the nation-building process itself. For, each nation identifies its citizens not on the basis of civic duties and rights, but, usually, on the basis of language, religion, ethnic background or a combination thereof. In the end, the cultural heritage of the people who lived in the same country earlier but were identified as the “other” in the nation-building process, tends to get neglected by the citizens of the new “nation state”. As a matter of fact, this is not a good experience for the dominant culture of the new nation state, either, as the works of the common cultural heritage gets affected negatively (Mac an Airchinnigh, Sotirova ve Tonta, 2006). A recent example of this was experienced when the National and University Library of Bosnia and Herzegovina was destroyed during the night of August 25/26, 1992. Zgonjanin (2005, p. 136-137) describes the loss of the artifacts of all cultures involved more eloquently:

It is ironic that the National and University Library of Sarajevo, identified as an enemy target allegedly by Bosnian Serb forces, contained the history and cultural heritage of all the peoples who lived in Bosnia and Herzegovina: Muslims, Serbs, Croats, Jews, and others. Destroying one’s own cultural heritage because it is part of the cultural pluralism that existed on that territory for centuries seemed to be cultural suicide and at the same time exposed the intricate nature of culture. This was an exemplary case showing that culture is not an isolated entity and that by destroying other people’s culture one destroys one’s own at the same time, for all cultures are interwoven and depend on each other.

Perhaps “the Balkan Alzheimer’s disease” prevents us from remembering the contributions of the “other” to our very own culture! (De Bernières, 2008, s. 51).⁶

As the Sarajevo example shows, destroying cultural heritage is not a “zero-sum game” in which the dominant culture wins and the culture of the “other” loses. This cannot even strictly be described as a game in which both parties lose. It is worse than that because a similar experience is usually repeated in the country where the culture of the “other” is the dominant one. Consequently, not only do the cultural riches of both countries get lost, but also the

⁵ Savaşların kültürel zenginlik üzerindeki yıkıcı etkileri günümüzde Balkanlara çok uzak olmayan ülkelerde de sürmektedir. Profesör Mac an Airchinnigh’nin (2004) dijital korumaya ilgili yazısı Mart 2003’te Irak Milli Kütüphanesi dermelerinin yakılarak yok edilmesi ile ilgili çarpıcı bir girişle başlamaktadır.

⁶ Louis de Bernières (2008) *A Partisan’s Daughter* adlı son romanında Türklerden, Hırvatlardan, Arnavutlardan ve hemen hemen herkesten nefret eden Roza adlı bir Sırp kadını betimlerken “Balkan Alzheimer”ı hastalığı” esprisini kullanmıştır. “Hasta”nın kin dışında her şeyi unutması vurgulanmaktadır (s. 51).

⁵ The destructive effects of wars on cultural riches are still being experienced in geographical regions not too far from the Balkans. Professor Mac an Airchinnigh’s paper on digital preservation (2004) starts with a moving account of the destruction of the collections of the National Library of Iraq in March 2003.

⁶ In his last novel entitled *A Partisan’s Daughter*, the author Louis de Bernières characterizes a Serbian woman (Roza) who hates Turks, Croats, Albanians and almost everyone and jokingly depicts her as a person having “the Balkan Alzheimer’s disease” that would make one “forget everything but a grudge” (De Bernières, 2008, p. 51).

olarak tüm insanlık da bundan zarar görmektedir.

İletişim ve bilgi teknolojilerinin gelişmesiyle birlikte insanlığın şimdiye kadar sahip olduğu bilgi (knowledge) de küreselleşmekte, farklı yerlerde birden fazla kopyası üretilen insanlığın ortak belleği herkesin erişimine açıktır (Dyson, 1997, s. 10-11). Oysa kültürel zenginliğimizi oluşturan eserler yok olduğunda bunları geri getirmek çoğu zaman mümkün değildir. Kültürel zenginlikler sadece entelektüel ve sanatsal eserlerle sınırlı değildir. Gösteriler ve insanların diğer yaratıcı ürünleri de bu zenginliğin bir parçasıdır. Kültür olarak tanımlanan söz konusu yaratıcı ürünler kaydedilmedikleri takdirde zamanla unutulmaktadır. Kaydedilenlerin ömrü daha uzun olmakta ama sonunda onlar da yok olmaktadır (Lyman ve Kahle, 1998).

Neyse ki son 10 yılda dijitalleştirme çalışmaları hız kazanmış, böylece ortak kültürel miras ürünlerini daha kalıcı kayıt altına alma olanakları doğmuştur. 24 Ağustos 2006 tarihli tavsiye kararı ile Avrupa Konseyi, üye ülkelerin kültürel materyalleri dijitalleştirme, bu materyallere çevrimiçi erişim sağlama ve dijital koruma ile ilgili önlemler almalarını istemektedir. Bu amaçla içeriğin dijitalleştirilmesi için büyük ölçekli dijitalleştirme olanakları yaratılması, Avrupa kültürel mirasına çevrimiçi erişim sağlamak için Avrupa Dijital Kütüphanesi'nin geliştirilmesi, dijital materyallere erişim sağlanması ve bu materyallerin uzun süreli korunması için ulusal strateji ve planlar geliştirilmesi önerilmektedir (Tonta, 2007a). Bu şekilde oluşturulan "dijital kültür", kültürün genellikle ilişkili olduğu ulusal ve toplumsal sınırları aşmaktadır (Mac an Airchinnigh, 2008).⁷

Öte yandan, UNESCO'nun 2005 tarihli Kültürel Anlatımların Çeşitliliğinin Korunması ve Yüceltilmesi Konvansiyonuna göre azınlıkların ve yerli halkların kültürleri de dahil tüm kültürlerle eşit itibar ve saygı gösterilmesi gerekmektedir (Mac an Airchinnigh, Sotirova ve Tonta, 2006). Bu konvansiyon, 1972 tarihli Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunması ve 2003 tarihli Manevi (Intangible) Kültürel Mirasın Korunması konvansiyonlarıyla birlikte yaratıcı çeşitliliğin korunması ve yüceltilmesinin üç temel direğini oluşturmaktadır (Convention, 2005). Azınlıklara ait kültürel mirasın dijital ortama aktarılması bu kültürleri tüm insanlığın malı haline getirmekte ve kültürel mirasın uzun dönemli korunması konusunda uluslararası düzeyde işbirliği yapılmasını mümkün kılmaktadır.

Kütüphaneler, arşivler ve müzeler sahip oldukları bilimsel ve kültürel içeriği web aracılığıyla herkesin erişimine açmak için çaba harcamakta ve giderek sanal güzergâhlar haline gelmektedir (Tonta, 2007a, 2007b). Standartların geliştirilmesi ve birlikte çalışabilir (interoperable) sistemlerin kurulması ile birlikte binlerce "açık arşiv" üzerinde aynı anda "federe arama" yapılabilmektedir. Bu tür uygulamalar

humanity gets deprived of the part of its whole cultural heritage.

The development of information and communication technologies (ICTs) globalized the human knowledge and it is now possible to make the whole human memory accessible to every individual and to reproduce it exactly in different places (Dyson, 1997, pp. 10-11). Yet, once lost it is almost impossible to reproduce or recreate the cultural heritage. Cultural riches are not limited with intellectual and artistic works only: performances and other creative products of human beings (such as intangible cultural activities) are also a part of this cultural heritage. Cultural objects get forgotten as time passes, unless they are recorded. Although the recorded ones have longer lives, they too eventually decay (Lyman & Kahle, 1998).

Fortunately, the efforts to digitize the works of cultural heritage in order to preserve them *in perpetuum* have accelerated within the last decade. On August 24, 2006, the European Commission (EC) adopted a "Recommendation on the Digitisation and Online Accessibility of Cultural Material and Digital Preservation" urging members to set up large scale digitization facilities for cultural materials, to provide online access to Europe's cultural heritage through the European Digital Library, and to develop national strategies and plans for the long-term preservation of and access to digital material

(Tonta, 2007a). The "digital culture" thus created "transcends the national and social boundaries with which culture is usually associated" (Mac an Airchinnigh, 2008).⁷

On the other hand, the 2005 Convention on the Protection and Promotion of the Diversity of Cultural Expressions of UNESCO presupposes "recognition of equal dignity of and respect for all cultures, including the cultures of persons belonging to minorities and indigenous peoples" (Mac an Airchinnigh, Sotirova & Tonta, 2006). "Along with the 1972 Convention concerning the Protection of the World Cultural and Natural Heritage and the 2003 Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage, this Convention is one of the three pillars of the preservation and promotion of creative diversity" (Convention, 2005). The digitization of the works of the cultural heritage of minorities makes them the property of all the humanity and facilitates cooperation on an international level for long-term preservation of the cultural heritage.

As libraries, archives and museums all over the world strive to make their contents accessible by everyone through the World Wide Web, they are becoming virtual destinations (Tonta, 2007a, 2007b). The development of standards and interoperable systems makes it possible to perform simultaneous "federated searches" on thousands of "open archives". As such applications become more widespread, the number of stakeholders responsible for the pro-

⁷ Bu sempozyuma sunduğu bildiriye önceden benimle paylaşma inceliğini gösteren ve beni "dijital kültürün yeniden keşfi" kavramıyla tanıştıran arkadaşım Prof. Dr. Mícheál Mac an Airchinnigh'ye teşekkür ederim.

⁷ I would like to thank my colleague and friend Professor Mícheál Mac an Airchinnigh who kindly shared with me in advance of his paper submitted to this symposium and introduced me to the concept of the "digital re-discovery of culture".

yaygınlaştıkça bilimsel ve kültürel mirasın korunmasından ve yaşatılmasından sorumlu olan paydaş sayısı da artmaktadır. Böylece farklı ülkelerin ve toplumların bilim, kültür ve sanata katkıları daha görünür hale gelmekte ve bilimsel ve kültürel miras giderek evrenselleşmektedir.

“Dijital kültür” ve “dijital bilim” hem Balkan ülkeleri arasında hem de uluslararası düzeyde işbirliği çalışmalarını başlatmak ve geliştirmek için sağlam bir zemin oluşturmaktadır. Avrupa Komisyonu’nun “i2010: Dijital Kütüphaneler Girişimi” bir tıklamayla Avrupa’nın kültürel ve bilimsel mirasına erişebilmelerini hedeflemektedir (European, 2005). Avrupa Birliği’nin DIGICULT (Digital Heritage and Cultural Content Programme of the European Commission), CALIMERA (Cultural Applications: Local Institutions Mediating Electronic Resources), COINE (Cultural Objects in Networked Environments), ERPANET (Electronic Resources Preservation and Access Network) ve NEDLIB (Networked European Digital Library) gibi dijitalleştirme programları web aracılığıyla daha zengin bir bilimsel ve kültürel mirasa erişimi kolaylaştırmaktadır.

i2010 politikasının bir parçası olarak Avrupa Komisyonu eContentplus programı altında Europeana projesini (www.europeana.eu) desteklemektedir. Avrupa müze, kütüphane, arşiv ve görsel-işitsel derinimlerindeki dijital içeriğe çevrimiçi erişim sağlamayı amaçlayan Europeana projesine 90 civarında Avrupa kültürel miras ve bilgi kurumu katkıda bulunmaktadır. Bunların içinde 20 ulusal kütüphane de bulunmaktadır. Kasım 2008’de hizmete girecek olan Europeana prototip web sitesi çok dilli bir kullanıcı arayüzü aracılığıyla iki milyon civarında dijital içeriğe (film, fotoğraf, resim, ses, harita, yazma, kitap, gazete, arşiv malzemesi vd.) doğrudan erişim sağlayacaktır. Dijital nesne sayısının 2010 yılına kadar altı milyona ulaşması planlanmaktadır.⁸

Fakat Europeana projesinde Balkan ülkelerinden sadece birkaç kültürel miras kurumu temsil edilmektedir (The New Bulgaria Üniversitesi Kütüphanesi, Yunanistan Veria Merkezi Halk Kütüphanesi, Slovenya Ulusal Kütüphanesi ve Romanya Kültürel Bellek Enstitüsü). Benzeri bir biçimde Avrupa Kütüphanesi (The European Library: www.the-europeanlibrary.org) Balkan ülkelerinden sadece dört ulusal kütüphanenin içeriğine erişim sağlamaktadır (Hırvatistan, Yunanistan, Sırbistan ve Slovenya).

Gerek bölgesel gerekse uluslararası düzeyde “dijital bilim” ve “dijital kültür” arşivleri kurmak için işbirliği yapmak, kaynak ve hizmetler yönünden nispeten daha iyi durumda olan kurumların ya da ülkelerin kendilerinden daha şanssız olanlara “yardım etmeleri” olarak anlaşılmalıdır. Bu anlayışla yola çıkıldığında işbirliği projeleri genelde başarısızlıkla sonuçlanmaktadır. İşbirliği iki ya da daha fazla kurumun veya ülkenin kullanıcılarına daha gelişmiş ve daha çeşitli hizmet vermek için birlikte çalışmalarını şeklinde

tection and promotion of scientific and cultural heritage increases. Contributions to science, culture and art by different countries and societies become more visible and the scientific and cultural heritage of the humanity thus becomes more universal.

The “digital culture” and “digital science” provide a sound base to initiate and streamline cooperation on regional (e.g., among Balkan countries) as well as international levels. The European Commission’s “i2010: Digital Libraries Initiative” aims to provide access to “Europe’s cultural and scientific heritage at a click of a mouse” (European, 2005). Several digitization programmes such as DIGICULT (Digital Heritage and Cultural Content Programme of the European Commission), CALIMERA (Cultural Applications: Local Institutions Mediating Electronic Resources), COINE (Cultural Objects in Networked Environments), ERPANET (Electronic Resources Preservation and Access Network) and NEDLIB (Networked European Digital Library) have been introduced to facilitate access to a richer European scientific and cultural heritage through the Web.

As part of the i2010 policy, EC funded the Europeana (www.europeana.eu) - Europe’s digital library, museum and archive – under the eContentplus programme. The Europeana aims to provide online access to the digital content of European museums, libraries, archives and audiovisual collections and involves 90 representatives of European heritage and knowledge institutions including 20 national libraries. The Europeana prototype website will be launched in November 2008 “giving users direct access to some 2 million digital objects, including film material, photos, paintings, sounds, maps, manuscripts, books, newspapers and archival papers” through a multilingual user interface. The number of digital objects available through the Europeana portal will reach 6 million by the year 2010.⁸

However, the cultural heritage institutions of Balkan countries are underrepresented in the Europeana Project (The New Bulgarian University Library, Veria Central Public Library of Greece, The National Library of Slovenia, and the Institute for Cultural Memory of Romania). Similarly, the European Library (www.the-europeanlibrary.org) provides access to the contents of only four Balkan national libraries (Croatia, Greece, Serbia, and Slovenia).

The cooperation on both regional and international levels to set up the “digital science” and “digital culture” repositories should not be seen as such that countries and institutions with relatively more resources and services are “helping out” the less fortunate ones. The cooperative initiatives set out with this approach are usually doomed to failure. The word “cooperation” can be defined as that that two or more institutions, countries, etc. are working together to provide more developed and varied services to their users and stakeholders. This definition presupposes that

⁸ Bu paragraftaki bilgiler Europeana web sitesinden (<http://www.europeana.eu>) alınmıştır.

⁸ Information in this paragraph comes from the Europeana website (<http://www.europeana.eu>).

tanımlanabilir. Bu tanım kurumların söz konusu hizmetleri tek başına hareket ettikleri takdirde tatminkâr bir biçimde veremeleri anlamına da gelmektedir. Yani gerçek anlamda “işbirliği”, işbirliği yapmak isteyen ülkelerin kütüphane, arşiv ve müzelerinin bir bakıma birbirlerine “karşılıklı bağımlı” olmaları demektir.

Bu bildiride bilimsel ve kültürel bilgilerin korunmasında ve yönetiminde Balkan ülkelerinde gerçekleştirilen bölgesel ve uluslararası işbirliği programları gözden geçirilecektir. Bilgi kaynaklarının başarılı bir biçimde dijitalleştirilmesi, korunması ve yönetimi mevcut ağ olanaklarıyla yakından ilgili olduğundan, Balkan ülkelerinin “dijital bilim” ve “dijital kültür”ü desteklemek için gereken Internet ağ alt yapıları incelenerek işbirliği girişimleriyle hızlandırılacak uygulama ve hizmetler saptanmaya çalışılacaktır.

Kaynakça / References

Not: Kaynakçada yer alan tüm çevrimiçi adreslere 23 Nisan 2008 tarihinde erişilmiştir.

Balkans. (2008). <http://en.wikipedia.org/wiki/Balkans>

Convention on the Protection and Promotion of the Diversity of Cultural Expressions. (2005).

http://portal.unesco.org/culture/en/ev.php-URL_ID=35405&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html

Dangerous countries to live in. (2008).

<http://www.aneki.com/dangerous.html>

De Bernières, L. (2008). *A partisan's daughter*. London: Harvill Secker.

Dyson, G. (1997). *Darwin among the machines*. London: Penguin Books.

European Commission. (2005). Staff Working Document. Annex to the Communication from the Commission “i2010: Digital Libraries.” COM(2005) 465. http://europa.eu.int/information_society/activities/digital_libraries/doc/communication/annex1_en.pdf

Federal Republic of Yugoslavia. (2008). http://en.wikipedia.org/wiki/Federal_Republic_of_Yugoslavia

GEANT2, Lighting the pathway for European Research and Education. (2008). http://www.geant2.net/upload/pdf/PUB-07-179_GN2_Topology_Jan_08_final.pdf

Internet World Stats: Usage and population statistics. (2008). <http://www.internetworldstats.com>

Lyman, P. ve Kahle, B. (1998). Archiving digital cultural artifacts: Organizing an agenda for action. *D-Lib Magazine*, 4,7. <http://www.dlib.org/dlib/july98/07lyman.html>

Mac an Airchinnigh, M. (2008). The digital culture. *Balkan Ülkeleri Kütüphanelerarası Bilgi-Belge Yönetimi ve İşbirliği Sempozyumu, 5-7 Haziran 2008, Edirne* içinde. Edirne: Trakya Üniversitesi.

Mac an Airchinnigh, M. (2004). Practical sense of philosophizing: Why preserve anything at all, even digitally? *Review of the National Center for Digitization*, 4, 111-134. <http://www.ncd.matf.bg.ac.yu/casopis/04/d014/download.pdf>

institutions or countries cannot usually provide such services satisfactorily if they acted alone. Then, cooperation in a real sense requires, to some extent, “interdependence” between the interested parties such as libraries, archives, and museums of respective countries.

In this paper the regional and international cooperative programmes carried out to preserve and manage the scientific and cultural information sources in the Balkan countries will be reviewed. As successful digitization, protection and management of information sources is closely related with the availability of the networking facilities, the Internet infrastructures of the Balkan countries needed to support the “digital science” and “digital culture” will be studied to identify applications and services that can be streamlined through cooperative endeavors.

Mac an Airchinnigh, M., Sotirova, K. ve Tonta, Y. (2006). Digital re-discovery of culture game of inquiry & the physicality of soul. *Review of the National Center for Digitization*, 9, 19-37. <http://www.ncd.matf.bg.ac.yu/casopis/09/NCD09019.pdf>

The Networked Readiness Index 2007–2008 rankings. (2008). <http://www.weforum.org/pdf/gitr/2008/Rankings.pdf>

Riedlmayer, A. (1995a). Maziyi silmek: Bosna-Hersek'teki kütüphanelerin ve arşivlerin tahribi. *Türk Kütüphaneciliği*, 9, 337-341.

Riedlmayer, A. (1995b). Erasing the past: The destruction of libraries and archives in Bosnia-Herzegovina. *Middle East Studies Association Bulletin*, 29, 7-11.

Thomson Scientific, Inc. (2008). ISI Web of Knowledge. <http://apps.isiknowledge.com/>

Tonta, Y. (2007a). Libraries and museums in the flat world: Are they becoming virtual destinations? Herbert K. Achleitner ve Alexander Georgiev Dimchev (ed.). *Sofia 2006: Globalization, Digitization, Access, and Preservation of Cultural Heritage, 8-10 November 2006, Sofia, Bulgaria*. Sofia: St. Kliment Ohridski, University of Sofia. <http://yunus.hacettepe.edu.tr/~tonta/yayinlar/tonta-sofia-paper-2006-final.pdf>

Tonta, Y. (2007b). *Kütüphaneler sanal güzergâhlara mı dönüşüyor? I. Uluslararası Bilgi Hizmetleri Sempozyumu: İletişim, 25-26 Mayıs 2006, İstanbul (Bildiriler)* içinde (s. 353-366). Yay. haz. Ayşe Üstün ve Ümit Konya. İstanbul: Türk Kütüphaneciler Derneği İstanbul Şubesi. <http://yunus.hacettepe.edu.tr/~tonta/yayinlar/tonta-istanbul-mayis-2006-bildiri.pdf>

Zgonjanin, S. (2005). The prosecution of war crimes for the destruction of libraries and archives during times of armed conflict. *Libraries & Culture*, 40(2): 128-144.